

СОЦИО-КУЛТУРНА ПОВЕЗАНОСТ: ИСКУСТВА МЕЂУНАРОДНИХ СТУДЕНАТА У СРБИЈИ И СТУДЕНАТА ИЗ СРБИЈЕ У ИНОСТРАНСТВУ

Сажетак

Циљ рада је да се допринесе бољем разумевању изазова и могућности со-
цио-културне повезаности са срединама порекла и дестинације кроз искуства
међународних студената, и то студената из Србије који су имали искуство
студирања у иностранству, и страних студената који студирају у Србији. За
квалитативну анализу су коришћени резултати ширег емпиријског истражи-
вања. Резултати показују да су се испитаници у процесу интеркултуралног
прилагођавања у транснационалном контексту суочавали са бројним иза-
зовима и постизали различите нивое социо-културне повезаности, у зави-
сности од своје позиционiranости. Испитаници који су развили позитивне
стратегije у позиционирању у односу на друге људе у дискурсу испољавају
већу одлучност у упознавању других култура, а у замишљању будућности
задржавају опцију останка у земљи дестинације. Неки испитаници су разви-
ли само делимичну социо-културну повезаност са новом средином, и/или
лимитиране могућности да прихвате мултикултурно повезивање и, за њих,
другачији стил живота. Недовољно познавање језика локалне средине им
је значајно сужавало могућности за интерактивно позиционирање, што на-
глашава потребу за друштвеном подршком.

Кључне речи: међународни студенти, социо-културна повезаност (*connected-
ness*), језик локалне средине, Србија

УВОД

Процеси међународних миграција и мобилности у Европи и свету већ
неколико деценија бележе значајан пораст броја миграната и разноликости
у њиховој типологији. Велики део тога чине глобални образовни процеси
и све разноликија популација међународних студената. Међутим, анализе
истраживања показују да токови међународних студената постају све нерав-
ноправнији и централизованији, и да улога институција, односно, такозване
миграционе индустрије додатно наглашава неравнотежу у сложеној динами-
ци моћи у глобализацији образовања (Shields, 2013). Са друге стране, не тре-
ба занемарити ни способност ангажовања и деловања (енгл. *agency*) самих

међународних студената (Предојевић Деспић, 2009), које се у образовном дискурсу обично дефинишу као „способност младих људи да доносе одлуке и предузимају акције у правцу сопственог живота и благостања“ (DeJaeghere, McCleari, & Josić, 2016: 2). У том смислу, међународне студенте треба посматрати као културни ресурс са потенцијалом да међусобно повеже сложену популацију међународних, као и домаћих студената, али и друштва порекла и дестинације (Baxter, 2019; Urban & Palmer, 2014). Међутим, Лехто и сарадници (Lehto, Cai, Fu & Chen, 2014) закључују да се између домаћих и страних студената, као основне две групе у грађењу односа повезаности, формирају управо односи неповезаности у чијој основи су језичке и културне баријере, паралелни друштвени животи и однос заснован на приступу ниског ризика у прихватању различитости. Гаргано (2008) наводи да се истраживања фокусирају углавном на начине утицаја глобалних токова на трендове мобилности студената, а веома ретко на то како сложени транснационални токови и процеси утичу на саме студенте и њихове процесе сналажења током боравка и студирања у иностранству (Gargano, 2008). Ово се нарочито односи на студенте који не студирају на енглеском језику.

Циљ рада је да се допринесе бољем разумевању изазова и могућности социо-културне повезаности са срединама порекла и дестинације кроз искуства две различите групе међународних студената, студената из Србије који су имали искуство студирања у иностранству и страних студената који студирају у Србији.

КОНЦЕПТУАЛНИ ОКВИР

У овом раду концепт повезаности посматрамо према дефиницији коју су дали Тран и Гомез (Tran & Gomes, 2017), који су показали да социо-културна (не)повезаност има важну улогу у обликовању и грађењу идентитета, као и академског постигнућа и аспирација међународних студената током периода студирања и боравка у иностранству (Tran & Gomes, 2017). У уводу студије о идентитету и повезаности међународних студената ови аутори (Tran & Gomes, 2017: 7) повезаност су дефинисали као релациони концепт који се односи и на уживо остварене и виртуелне односе које међународни студенти изграђују са појединцима, местима, заједницама и организацијама. Наглашава се да је међународна повезаност студената уско повезана са осећањем припадности и земљи порекла, као и земљи у којој студирају. Као једнако важну категорију Тран и Гомез (Tran & Gomes, 2017: 7) наводе и социо-културну неповезаност, у универзитетском контексту и/или изван њега (Dang & Tran, 2017), односно, осећање мањка или изостанка припадности заједници или вредностима, било

у земљи дестинације, или у домовини (Tran & Gomes, 2017). У том смислу, улога језика средине студирања има велики значај (Kennedy & Furlong, 2014).

Анализирајући искуства међународних студената у Аустралији и начине на које могу да развију и остварују повезаност током студија у иностранству, Хаснин и Хајек (Hasnain & Hajek, 2022) наглашавају вишедимензионалну природу повезаности. Међу њима се истичу друштвени аспекти, са нагласком на мрежу контаката у земљи дестинације; културни, односно на који начин међународни студенти развијају припадност културним и друштвеним вредностима; политички и медијски контекст земље студирања; просторни аспект, односно доживљај окружења у ком живе и студирају; транслокални, састављен од мрежа и контаката који студентима омогућавају одржавање везе између средине порекла и дестинације (Hasnain & Hajek, 2022: 33).

Истраживања искустава међународних студената потребно је посматрати из перспективе транснационализма, односно, транслокалности и транснационалних друштвених поља, која се, како дефинише Гаргано (2009), фокусирају на појединце као чланове мрежа и заједница укључених у међукултуралну размену, у просторима (пољима) за размену, организацију и трансформацију идеја и пракси (Gargano, 2009). Транслокалност се описује и као припадност међународних студената различитим локацијама истовремено (Hasnain & Hajek, 2022) као и начин на који се заједнице порекла и студирања шире кроз просторну мобилност и интеракције између контекста порекла и дестинације (Conradson & McKay, 2007). Такође истраживања показују да транснационално утемељење у више култура помаже младим талентима, високообразованима и стручњацима да боље разумеју разлике у функционисању друштва порекла и дестинације, и да развију иновативне могућности примене боље комуникације и/или преноса знања и вештина између две средине (Predojević-Despić, 2022; Erkmen, 2018). Кроз овакав приступ се могу уочити и ограничења и односи моћи у ширем контексту и боље разумети како друштвене, културне и академске мреже подршке на транснационалном и транскултуралном нивоу доприносе студентима у грађењу доживљаја и представљања себе (Gargano, 2009).

За разматрање социо-културне повезаности релевантна је и поставка теорије позиционирања која испитује како појединац доживљава и описује себе (рефлексивно) и друге у односу на права и обавезе које настају у интеракцији и кроз интеракцију (Harré et al., 2009; Davies & Harré, 1990). У исто време, оквир теорије позиционирања омогућава интерпретирање флуидног, динамичног и контекстно зависног развоја током одређеног временског периода који може да доведе до репозиционирања (Kayi-Aydar, 2014). Укључивање теорије позиционирања у посматрање интеркултуралне (не)повезаности разноликих група међународних студената, као што је случај у нашем истраживању, јесте важно јер се могу уочити на који начин наше циљне групе позиционирају

себе у односу на контекст земље порекла, земље дестинације, као и такозвани простор могућности током времена (Marginson, 2014; Dang & Tran, 2017). Истраживање чије резултате интерпретирамо део је ширег истраживања са међународним студентима. Истраживање је засновано на тематској анализи података прикупљених помоћу три фокус групе и 19 полуструктурираних дубинских интервјуа.¹

СОЦИО-КУЛТУРНА ПОВЕЗАНОСТ МЕЂУНАРОДНИХ СТУДЕНАТА – АНАЛИЗА И ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА

Културна (не)повезаност

У разматрању повезаности са културним елементима друштва порекла и дестинације, као и односа према језику нове средине, изјаве испитаника, и студената из Србије са искуством студирања у иностранству, и страних студената у Србији, односиле су се на рефлексивно позиционирање у односу на њихов тренутни идентитет.

Учесница фокус групе, свој једногодишњи боравак на специјалистичким студијама у иностранству доживљава као велики успех, које је значајно утицало на њен идентитет и позиционирање и након повратка у Србију, односно земљу порекла.

„Имала сам прилику не само да будем на њеном универзитету, заједно са њим људима студирам, проводим време на другачији начин него овде и имала сам прилику да обиђем њу земљу, да упознам културу много других људи... свакако је то био феноменалан мој искуство које ме је обликовало у великој мери и дало ми много више самопоуздања.“ (Ж, 37, САД)

Студенткиња медицине из Сирије у Србији је годину дана. Поносна је што је дошла преко програма стипендирања Владе Србије „Свет у Србији“. Како наводи, Сирија у Србију на школовање кроз стипендирање шаље само најбоље студенте. Србију доживљава као веома блиску културолошки и још пре доласка је имала јак осећај повезаности. Главни разлог су претходне представе које је имала о Србији и Југославији, јер је још у основној школи учила о Покрету несврстаних и повезаности између земаља у развоју.

„Имам осећај као да водим нови стил живота који знам годинама... Волела сам да слушам о Србији. Мислим да је то била нека врста центара

¹ Детаљнија методолошка објашњења и социо-демографске карактеристике испитаника дати су у првом поглављу ове публикације.

свећа ако се враћимо уназад, у време Југославије. Занимале су ме култура и историја Југославије. Досе сам сазнала о Титу и култури Покрећа несвршаних. То је било још у основној школи. То је била као организација која је окуљала лидере из арајској свећа и мнојих земаља у развоју. Као нешто у центру свећа, а се традиција се насавила. Тако да сам дошла овде лично.“ (ж, 23, Србија)

Међутим, испитаница која годину дана студира у Мађарској и нема много додир са новом културом и себе доживљава прилично изоловано у односу на нову културну средину. У процесу привикавања на нову средину значајно је упућена на добру другарицу из земље порекла, са којом студира и станује, и то јој значајно ублажава осећај усамљености, али и одвојености од средине порекла, што у налазима своје студије уочавају и Савир и сарадници (Sawir, Marginson, Deumert, Nyland & Ramia, 2008). Посматрајући из позиције њеног тренутног идентитета и замишљене будућности, она себе не види као део културе у којој студира.

„Оно што ми једино фали је се шоплина... индивидуалистичка култура, свако ради за себе, то је моје мишљење. Нема помоћи толико међу пријатељима, нема толико дружења као што има код нас... Ми смо навикли да се сваки дан пије кафа то два-три сата. То нема овде. Ја живим са најбољом другарицом иако да и даље ми то практикујемо, али да се то ради са Мађарима није случај. То су ствари које из првој ула не изледају толико брзо, али свакако за животи је нешто што може да буде пресудно. Једноставно се срећнији негде другде неће овде конкретно.“ (ж, 23, Мађарска)

За разлику од ње, испитаница пореклом из Аргентине, која је у Србији на трећој години докторских студија, развила је механизме сналажења у новој средини који воде ка позитивној адаптацији (Hasnain & Hajek, 2022; Zhou, Jindal-Snape, Topping & Todman, 2008). Повезивање са новом средином она доживљава као процес. Сматра да упознавање нових културних елемената и вредности мора да иде постепено, и то уз паралелан процес привикавања на све слабију повезаност са културним елементима земље порекла. У том процесу се труди да повремене кризе које доживљава у смислу недостатка устаљеног начина живота, породице и пријатеља из земље порекла доживљава као краткотрајне и пролазне, јер би у супротном веома тешко поднела процес повезивања са начином живота у новој средини, нарочито у иницијалној фази боравка у Србији. Сматра се да су позитивне стратегије адаптације и повезивања веома битне, нарочито у првим фазама боравка у земљи дестинације. Међутим, истраживања која се баве тим аспектима има врло мало у литератури о међународним мигрантима (Smith & Khawaja, 2011).

„Када су у њишању миграције, мислим да мораш више да се фокусираш на ствари које ћеш да откријеш у новој земљи, него на оно што осећаш за собом, јер је у суштини ужасно. Уместо да размишљаш о храни која ти недостигаје, треба да мислиш, у реду, овде ћу да откријем нова омиљена јела која раније нисам пробала и иако то... Такође, ту су можда и пријатељи које још ниси упознала... Зато што ако заиста почнеш да размишљаш о стварима код куће, онда ћаш у депресију и то је грозно.“ (ж, 30, Србија)

Такође, однос повезаности са културом дестинације се може развијати само у одређеним сегментима, док се задржава однос неповезаности у другим, резултирајући у осећању неприпадања земљи дестинације (Dang & Tran, 2017) и у односу на своју и интерактивну позиционираност. Студенткиња докторских студија у Србији пореклом из Пакистана себе доживљава као веома успешну. Има висока образовна очекивања и жели да у што краћем периоду позиционира себе као младу истраживачицу са развијеним академским портфолиом. Желела би у том смислу да више и брже напредује. Међутим, упркос томе што је менторима на факултету указивала на потребу да унапреди своје компетенције, њена амбиција је остајала незадовољена. Стога, закључује, под условом да јој се укаже прилика, себе у будућности види у некој економски развијеној земљи. То говори да неиспуњена очекивања од образовања представљају додатни стрес у процесу прилагођавања новој средини (Smith & Khawaja, 2011). Међутим, ова испитаница је управо из те непосредне ситуације неостварене потребе развила делимичну социо-културну повезаности кроз прихватање недовољно повољне академске стимулације као тренутне неминовности, али и кроз спознају да је за човека корисно понекад успорити и посветити се себи, а не само учењу и грађењу каријере. Стога се, слично налазима Денг и Тран (Dang & Tran, 2017) показује да процеси грађења повезаности и неприпадања могу да коегзистирају и паралелно се развијају. Истраживање Финија (Phinney, 1990) о бидимензионалном концепту културног идентитета када појединци могу да имају независне идентитете који се одnose на њихове културе порекла и друштава дестинације такође доприноси објашњењу овог сегмента социо-културне (не)повезаности.

„Након што сам дошла овамо, променио се начин на који размишљам о људима. Мораш бити мирна. Хоћу рећи, не можеш људе ни на шта присиљити. Они ће сами да ураде неке ствари када буду хтели. Колики јој да је пријатаск, рокови и слично, они ће да обаве то што треба када буду у одговарајућем расположењу или шта већ, и онда када они то желе. Овде сам научила шта је то брза за себе. Социјални приоритети... Видела сам овде људе који лепо живе и то је утицало на мене.“ (ж, 29, Србија)

Социјална (не)повезаност

Грађење односа међу међународним студентима, између страних и домаћих студената, као и других категорија домаћег становништва доприноси социјалној повезаност у земљи дестинације (Hasnain & Hajek, 2022; Tran & Gomes, 2017; Sawir et al., 2008). Међутим, резултати истраживања (Tran & Gomes, 2017; Lehto et al., 2014; Smith & Khawaja, 2011; Zhou et al., 2008; Sawir et al., 2008) показују да се међународни студенти у склапању познанстава и пријатељства суочавају са различитим изазовима и препрекама, нарочито са локалним становништвом. Као један од разлога се наводе и разлике између индивидуалистичких и колективистичких култура (Lehto et al., 2014; Smith & Khawaja, 2011; Zhou et al., 2008), западне и источне хемисфере, односно глобалног севера и југа. С обзиром да у колективистичким културама постоје јаке везе чланова породице и блиских пријатеља, мањак њиховог присуства у земљи порекла за њих може да буде оптерећење или представља препреку за боље и лакше уклапање у индивидуалистичке културе глобалног севера, где обично студирају (Smith & Khawaja, 2011).

Пример учесника фокус групе, који се вратио у Србију након трогодишњег боравка на мастер студијама у Енглеској, говори колико је за њега након емиграције промена начина комуникације и мењање односа са породицом и пријатељима у земљи порекла био важан фактор не само за одлуку о повратку, већ и позиционирање у грађењу (не)повезаности са средином у којој је студирао. Слични су и налази истраживања међу високообразованим повратницима у Србију, (Predojević-Despić, 2022) који показују да су испитаници у стратегијама социјалног позиционирања дефинисали границе утицаја одређених културних елемената културе земље дестинације који су утицали и на одлуку о повратку у земљу порекла.

„Некако смо ми са севера Црне Горе прилично везани за породицу, имам широј круј пријатеља и док сје тамо интензивно их одржаваше и често желише да дођу овде... Ипак се тамо (Лондон, прим. аутора) осећаше да сје странац, јесте интернационално али имаше осећај да сје странац. Ниједној пријатеља Енглеца, хладни су. Посебно наредовање у струци, зна се јраница.“ (м, 37, Енглеска)

Студенткиња која је у Грацу, у Аустрији, живела десет година и тамо завршила мастер програм упркос изграђеном процесу јаке повезаности са средином и градом Грацом, није успела да изгради осећај припадности земљи дестинације. Изабрала је да студира у Грацу јер јој се град веома свидео и током времена је изградила осећај сигурности, што би требало да буде значајан фактор за развијање припадности дестинацији студирања (Hasnain &

Најек, 2022). Такође, желела је искуство живота и студирања у иностранству. Током планирања и аплицирања за студије, како наводи, била је спремна и да се одрекне и држављанства земље порекла. Међутим, тек у иностранству је постала свесна да није спремна за такав искорак.

„Ја сам оувек била ошворена у смислу све ме инштересовало а шек када сам ошишла преко сам схвашила колико сам била зашворена за неке сшвари... Када кренеш да шримаш или да се шоисшовећујеш са друћом кулшуром, е онда крећеш да шримерећујеш да ли и колико брзо си у сшану да се одродиш од свој... шша је оно шшо ши зашраво имаш код куће... шша ши је бишшо. Ту крећу шприоришеш, језивом брзином, само да се слажу.“ (ж, 33, Аустрија)

Наведена два примера показују да међународни студенти током процеса академске интернационализације нису увек спремни за развитаку мултикултурализма, односно трансформацију начина дотадашње повезаности са културним вредностима средине порекла. Ово потврђује и налаз истраживања да многи међународни студенти у иностранству имају потребу да прихвате углавном оно што доживљавају као слично дотадашњем стилу живота (Beech, 2019).

Међутим, студенткиња докторских студија из Аргентине, одређене сличности култура земље порекла и дестинације, као што су отвореност и срданост људи доживљава као важније у односу на значајне разлике. Да би изградила повезаност са локалним становништвом и српским социо-културним вредностима било је потребно време, али и позитиван став кроз грађење искуства у позиционирању у односу на друге људе у дискурсу и кроз њега. Наиме, тек кроз интеракцију са колегама из различитих европских земаља схватила је да на Балкану и у Србији може лакше да развија међуљудске односе него у северозападној Европи, односно, колико је блиско повезана са културом земље студирања. У томе јој, такође, значајно помаже одлучност, што Јанг и сарадници, као и Хаснин и Хајек наводе као важан предуслов за боље и лакше упознавање нове културе (Yang, Zhang & Sheldon, 2018; Hasnain & Hajek, 2022), из чега произилази, или је пак узрок, њено замишљање будућности, у којој себе може да види у Србији и након завршетка студија.

„Ишшо шшо волимо да разшоварамо са насумичним људима. Сшожимо шшо на аушшобуској сшаници и људи само шочну ниошкуда да шричају. То се шшокође шешшо дешава, и у Арјеншени и овде (у Србији), али људи су врло грушшшвени на начин који нисам срешала у зашадној Европи... Они не разшоварају међушодбо осим ако није баш неошходно, шшо ме је шокирало. Сшварно сам шшо схвашала лично и врећало ме је... Једини људи са којима сам моила да шричам о необавезним шшемама били су или мишранши из Лашиинске Америке или са Балкана, шшоко да су они у шшом смислу ишши.“ (ж, 30, Србија)

Друштвена подршка је веома битна за стимулисање адаптације у новој средини. Истраживања показују да дружење само у кругу сународника јесте важно за процес адаптације, али да није довољно да предупреди самоћу, која се уочава код великог броја међународних студената (Sawir et al., 2008). Са друге стране, ширење мреже познанстава са другим међународним студентима као и подршка од стране средине дестинације је кључна (Smith & Khawaja, 2011; Berry, 2005).

Испитаница са Зеленортских острва, пре него што је дошла на мастер студије, завршила је основне студије у Кини. Иако је у Кини имала одличне услове смештаја у студентском дому, није имала готово никаквог контакта са домаћим студентима. Са друге стране, у Србији су услови смештаја далеко неповољнији, али њој то не смета, драго јој је што и домаћи студенти живе у истом студентском дому, тако да сви заједно деле исти простор, изазове и искуства. Смештена је у соби са девојком друге вере и другачије културе, и у почетку јој је било тешко да се уклопи иако обе добро говоре енглески језик, на ком и комуницирају. Међутим, временом су оствариле близак пријатељски однос који је обема представљао важну друштвену подршку.

„Имам цимерку из Ирана и можеће њо да замислиће, ја сам Африканка, а она је са Блиској Истџока. Тако да су кулџуролошке разлике оџромне. Она је муслиманка, ја хришћанка. И њена свакодневна руџина је различиџа неџо моја, али никада нисам џронашла некоџа са киме се џако добро слажем.“ (ж, 27, Србија)

Наведени пример показује колико је одлучност наше испитанице да прихвати различитост, односно да дели собу, а на тај начин и свакодневицу и део интимности са девојком друге вере и значајно другачијих културолошких навика, унапредила њен процес адаптације и позитиван однос према повезивању са средином студирања. Треба додати да је на њену одлучност утицало неколико елемената, као што су транслокална повезаност искустава из земље порекла, и земаља у којима је студирала (Hasnain & Hajek, 2022), као и доношење одлуке о поновном студирању у иностранству, које се у истраживању Јанг и сарадника показало као веома значајно за ублажавање културног шока код студената у процесу адаптације у новој средини (Yang et al., 2018). Наиме, она је имала изграђену свест о потреби за интензивнијим контактима са студентима из других култура, јер у ранијим искуствима студирања у иностранству није имала много прилике за то. Такође, њена одлука да након повратка из Кине са факултетском дипломом и кратког пословног искуства у земљи порекла, поново емигрира у иностранство како би стекла међународну мастер диплому значајно је мотивисана, према њеном мишљењу, много повољнијем стручном позиционирању у пословним круговима у земљи порекла.

Улога језика средине студирања у социо-културној (не)повезаности

Пример студенткиње докторских студија са Зеленортских острва, такође, показује да је знање енглеског језика важан ресурс за лакшу адаптацију и успостављање социјалне повезаности, нарочито са другим међународним студентима. Међутим, овладавање језиком земље домаћина даје знатно веће шансе за бржу адаптацију, и у социо-културном и образовном домену (Smith & Khawaja, 2011).

Резултати до којих су дошли Пајразли и Кавани (Poyrazli & Kavanaugh, 2006) показују да су нижи нивои знања енглеског језика повезани не само са слабијим академским постигнућем страних студената у САД-у, већ и са укупним исходом социо-културне интеграције. То је уједно и један од највећих изазова за стране студенте (Trice, 2003), нарочито, ако нису добро знали језик нове средине, или га уопште нису учили пре доласка на студије, као што је случај са страним студентима из програма Свет у Србији, који студирају на српском. Такође, Каи-Ајдар (Kaii-Aydar, 2014) показује да стратегије позиционираниости студената могу да стимулишу или отежају могућности и искуства учења језика нове средине.

Међутим, веома су ретка истраживања о изазовима међународне академске мобилности у срединама неенглеског говорног подручја и студирања на језику који се не сматра светским, као и о интерактивном позиционирању и стратегијама сналажења страних студената у процесу адаптације у таквом окружењу.

Пример студента докторских студија у Немачкој, показује да му је рефлексивна позиционираност, односно опредељеност да добро научи немачки језик, који је самоиницијативно у дужем временском периоду учио пре емиграције, значајно помогла и олакшала адаптацију. Међутим, омогућила му је и да у кратком року аплицира и као докторанд буде укључен на научни пројекат који се поклапао са његовом амбицијама и усмерењем.

„Јако је љомојло ѿо шѿо сам ја раније из чисѿо рекреативних разлоја учио немачки. Досѿа сам ја учио. 2015. сам љоложио Ц1 језик на Геѿе инсѿиѿуѿу без неке нарочиѿе љоѿребе. Просѿо сам хѿео да учим ѿај језик. Досѿа је ѿо љомојло јер Немци љреферирају да љричају немачки. У Холандији сви љричају енѿлески. Од геѿеѿа од 7 љодина до баке од 85 љодина. Овде је друѿа сѿвар, људи воле да љричају свој језик и досѿа је љомојло ѿо шѿо сам ја учио раније, ѿо је љомојло са емиѿрациѿом.“ (м, 30, Немачка)

Међутим, студент основног, а касније и мастер програма у Немачкој, није знао немачки непосредно по доласку. Због тога, административне процедуре, којих је у почетку било много, представљале су додатне изворе стреса,

али су и негативно утицале на интеркултуралну интеракцију. Међутим, његова искуства са административним и језичким баријерама, такође, говоре да и друштвене и академске структуре у којима се одвијају интеркултуралне релације страних студената могу да представљају и препреке за њихово активно укључивање у том погледу, односно обликују њихове интеркултуралне интеракције и повезаности (Tran & Pham, 2015).

„Они имају инстџиџуције где сџранци долазе, где имају ѓрви годир са Немачком и њима није дозвољено законом да ѓричају енџлески језик... Ја ѓи-шам да ли ви ѓовориџе енџлески језик. Он каже: ја ѓоворим али не смем да ѓоворим енџлески језик. Рекох али ово је инстџиџуција и канцеларија за сџранце који су дошли ко зна одакле, како ви замишљаџе. Они само слежу раменима... Велики је ѓроблем шџо кад вам ѓреба нешџо, немаџе ѓреводиоца. Рукама, ноџама... Било је сиџуација када неко каже може, разѓовараџемо на енџлеском. У неким кључним сиџуацијама је било – не.” (м, 34, Немачка)

Недовољно знање језика сужава могућности за интерактивно позиционирање и успостављање свакодневне комуникације са домаћим становништвом, што значајно утиче и на осећај усамљености у новој средини. Једна испитаница наводи пример студената из Србије који су се у Аустрији дружили углавном са људима из својих локалних средина. То је значајно успорило њихово овладавање немачким језиком, што је створило додатне изворе стреса (Smith & Khawaja, 2011) и омело процес адаптације и могућност изградње повезаности са средином студирања.

„Прво и основно је да се научи језик. Да се раѓѓосиља наших људи. Ја сам бежала од наших људи као ѓаво од крсџа док нисам ѓроѓоворила језик како ѓреба, јер сам знала, ѓо је нешџо шџо сам ѓримеџила и ѓо је ѓо мени ѓоѓубно за свакоѓ сѓѓуденџа, а ѓо је ѓај сѓѓрах од изласка из зоне комфора ... Теби је ѓо нова средина, ново друшѓво, све је ново, нов си-сѓем и оно шџо се деси је да се неминовно сѓворе ѓе клике, али ѓо нису клике ѓоѓуларносѓи неѓ су ѓо клике националносѓи.” (ж, 33, Аустрија)

Учесник фокус групе пореклом из Суринама јесте стипендиста програма Свет у Србији. Сматра да за бољу интеграцију на студијама медицине, које похађа на српском језику, мора значајно да побољша знање српског језика. Разлог није толико праћење наставе, колико потреба да има много живљу и сложенију интеракцију са домаћим становништвом, и током редовне праксе на студијама. Додатни мотив је и потреба да што боље разуме своје другове Србе. Управо таква позиционираност доприноси да кроз покушај разумевања семантичког значења српског језика стекне боље интеркултуралне компетенције

и повеже са културом и становништвом земље студирања, што у налазима истраживањима наглашавају и Кенеди и Фурлонг (Kennedy & Furlong, 2014).

„Учио сам на основу културе и зајо мало боље разумем српски нејо раније... У српском језику је гостја сарказма и шешко ми је јо да разумем. Тако да они некада кажу А, али јо можда зајраво значи Б. Тако да сам морао и желео јо да схваћим, ја сам јокушао да разумем и живим из јерсјекшине Срба. И јо ми је јоакође омојућило да разјоварам не само са Србима са којима идем на факултеш, већ и са Србима на улици.“ (м, 26, Србија)

ЗАКЉУЧАК

Све бројнија популација међународних студената у процесу глобализације академског образовања поред могућности да кроз образовни систем унапреди свој хумани капитал и компетенције има прилику и да кроз интеркултуралну комуникацију у транснационалним друштвеним пољима размењује идеје, обогаћује социјални капитал, као и да изграђује односе повезаности са другим културама.

Резултати овог истраживања кроз квалитативну анализу примера међународних студената, било да се ради о студентима из Србије који су имали искуство студирања у иностранству, или страним студентима који студирају у Србији, такође потврђују ове тврдње. Међутим, резултати истраживања упућују и на значајне изазове са којима се суочавају страни студенти у процесу интеркултуралне адаптације и социо-културног повезивања, нарочито уколико студирају у земљама ван енглеског говорног подручја, или њихови студијски програми нису на енглеском језику.

У том смислу, наративи наших испитаника показују да је интеркултурално прилагођавање и повезивање континуиран процес условљен различитим факторима, од индивидуалних (социо-демографске карактеристике, очекивања и вештине комуникације, укључујући и језичке компетенције, социјални ресурси и др.), преко улоге породице, али и дужине боравка у земљи дестинације, претходних миграционих и академских искустава, могућности за остваривање контаката са локалним становништвом и друго (Hasnain & Hajek, 2022). У том смислу, разликовала се и способност испитиваних студената да остваре подједнак ниво социјалне и културне повезаности са новим окружењем, што се поклапа са налазима других истраживања (Hasnain & Hajek, 2022; Tran & Pham, 2015; Kayi-Aydar, 2014; Gu, Schweisfurth & Day, 2009).

Тakoђе, налази овог истраживања указују да постоји значајна међузависност језичких компетенција и идентитета појединца, односно, позиција које

у том смислу они приписују себи и другима у интерперсоналним односима и процесу адаптације и вишедимензионалног повезивања са средином студирања (Shi, 2023; Lendák-Kabók et al., 2020; Anderson, 2009). На пример, неки од наших испитаника су се позиционирали на периферији друштва домаћина, и на тај начин стварали осећај неповезаности са културом домаћина. Ово се нарочито односи на стране студенте у Србији, и српске студенте који не студирају на енглеском језику. У исто време такво самопозиционирање онемогућило је њихово проактивно деловање у преговарању о реципрочним интеркултуралним интеракцијама, што су показали и резултати других истраживања међу међународним студентима (Tran & Pham, 2015; Berry, 2005).

Резултати истраживања упућују и на закључак да је омогућавање интеркултуралне комуникације у земљи студирања веома битно за међународне студенте, и за њихов процес учења, адаптације и повезаности са новом средином (Tran & Pham, 2015). У том контексту, наши налази упућују и на препоруке других истраживања која наглашавају да је доступност подршке и повољних услова за остваривање контаката и повезаности унутар окружења међународних студената значајно повезана са изгледима за позитивне промене (Gu, Schweisfurth & Day, 2009), као и да боље разумевање утицаја међународне академске мобилности на студенте, нарочито уколико студирају на језику који нису знали пре емиграције, треба да буде кључно за унапређење политика академске интернационализације (Gargano, 2008).

ЛИТЕРАТУРА

- Anderson, K. T. (2009). Applying positioning theory to the analysis of classroom interactions: Mediating micro-identities, macro-kinds, and ideologies of knowing. *Linguistics and Education*, 20(4), 291–310.
- Baxter, A. (2019). Engaging Underrepresented International Students as Partners: Agency and Constraints Among Rwandan Students in the United States. *Journal of Studies in International Education*, 23(1), 106–122. <https://doi.org/10.1177/1028315318810858>
- Beech, S. E. (2019). Understanding place: Imaginative geographies and international student mobility. In: S. E. Beech (ed.), *The geographies of international student mobility – Spaces, places and decision-making*. (pp. 171–198). Singapore: Palgrave Macmillan.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697–712. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- Gargano, T. (2009). (Re)conceptualizing International Student Mobility: The Potential of Transnational Social Fields. *Journal of Studies in International Education*, 13(3), 331–346. <https://doi.org/10.1177/1028315308322060>

- Gu, Q., Schweisfurth, M. & Day, C. (2009). Learning and growing in a 'foreign' context: intercultural experiences of international students. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 40(1), 7–23. <https://doi.org/10.1080/03057920903115983>
- Dang, T. & Tran, L. T. (2017). From 'Somebody' to 'Nobody': International doctoral students' perspectives of home – host connectedness in transnational education. In: L. T. Tran & C. Gomes (Eds.), *International student connectedness and identity* (pp.75–91). Singapore: Springer.
- Davies, B. & Harré, R. (1990). Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20, 43–63.
- DeJaeghere, J. G., McCleary, K. S., Josić, J. (2016). Conceptualizing Youth Agency. In: DeJaeghere, J., Josić, J., McCleary, K. (eds) *Education and Youth Agency. Advancing Responsible Adolescent Development* (pp. 1–24). Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-33344-11>
- Erkmen, T. D. (2018). Stepping into the global: Turkish professionals, employment in transnational corporations, and aspiration to transnational forms of cultural capital. *Current Sociology*, 66(3), 412–430. <https://doi.org/10.1177/0011392116653236>
- Zhou, Y., Jindal-Snape, D., Topping, K. & Todman, J. (2008). Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education. *Studies in Higher Education*, 33(1), 63–75. <https://doi.org/10.1080/03075070701794833>
- Kayi-Aydar, H. (2014). Social Positioning, Participation, and Second Language Learning: Talkative Students in an Academic ESL Classroom. *TESOL Quarterly*, 48(4), 686–714. <https://doi.org/10.1002/tesq.139>
- Kennedy, F. & Furlong, A. (2014). Face-to-Face Tandem Language Learning: Evidence of Intercultural Learning in a Zone of Proximal Development for Intercultural Competence. In: B. Geraghty, B. & J. E. Conacher (eds.) *Intercultural Contact, Language Learning and Migration* (pp.131–149). London: Bloomsbury Academic.
- Lehto, X., Cai, L., Fu, X. & Chen, Y. (2014). Intercultural interactions outside the classroom: Narratives on a US campus. *Journal of College Student Development*, 55(8), 837–853.
- Lendák-Kabók, K., Popov, S. & Lendák, I. (2020). The Educational Migration of Sub-state Ethnic Minorities on the Outskirts of the EU: A Case Study of Serbia, *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, 6(2), 130–153.
- Marginson, S. (2014). Student self-formation in international education. *Journal of Studies in International Education*, 18(1), 6–22. <https://doi.org/10.1177/1028315313513036>
- Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research. *Psychological Bulletin*, 108(3), 499–514. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.499>
- Poyrazli, S. & Kavanaugh, P. R. (2006). Marital status, ethnicity, academic achievement, and adjustment strains: The case of graduate international students. *College Student Journal*, 40, 767–780.
- Predojević-Despić, J. (2022). Transnacionalne kompetencije i kulturni kapital: iskustva dve grupe visokoobrazovanih povratnika u Srbiju. *Stanovništvo*, 60(1), 117–138. <https://doi.org/10.2298/STNV2201117P>
- Предојевић-Деспич, Ј. (2009). Мигрантске мреже: незаобилазна перспектива у проучавању савремених међународних миграција. *Социолошки љреїлег*, 43(2), 209–230.

- Sawir, E., Marginson, S., Deumert, A., Nyland, C. & Ramia, G. (2008). Loneliness and international students: An Australian study. *Journal of Studies in International Education*, 12(2), 148–180. <https://doi.org/10.1177/1028315307299699>
- Smith, R. A. & Khawaja, N. G. (2011). A review of the acculturation experiences of international students, *International Journal of Intercultural Relations*. 35(6), 699–713. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2011.08.004>
- Shi, W. (2023). A positioning analysis of international graduate students' perspectives and practices of translanguaging at a Canadian higher education institution. *International Journal of Multilingualism*, 21(3), 1517–1531. <https://doi.org/10.1080/14790718.2023.2189725>
- Shields, R. (2013). Globalization and international student mobility: A network analysis. *Comparative Education Review*, 57(4), 609–636. <https://doi.org/10.1086/671752>
- Tran, L. T. & Gomes, C. (2017). Student mobility, connectedness and identity. In: L. T. Tran & C. Gomes (Eds.) *International student connectedness and identity* (pp. 1–11). Singapore: Springer.
- Tran, L. T. & Pham, L. (2015). International students in transnational mobility: intercultural connectedness with domestic and international peers, institutions and the wider community. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 46(4), 560–581. <https://doi.org/10.1080/03057925.2015.1057479>
- Trice, A. G. (2003). Faculty Perceptions of Graduate International Students: The Benefits and Challenges. *Journal of Studies in International Education*, 7(4), 379–403. <https://doi.org/10.1177/1028315303257120>
- Urban, E. L. & Palmer, L. B. (2014). International students as a resource for internationalization of higher education. *Journal of Studies in International Education*, 18, 305–324. <https://doi.org/10.1177/1028315313511642>
- Harré, R., Moghaddam, F. M., Cairnie, T. P., Rothbart, D. & Sabat, S. R. (2009). Recent Advances in Positioning Theory. *Theory & Psychology*, 19(1), 5–31. <https://doi.org/10.1177/0959354308101417>
- Hasnain, A. & Hajek, J. (2022). Understanding international student connectedness. *International Journal of Intercultural Relations*, 86, 26–35. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.10.008>
- Conradson, D. & McKay, D. (2007). Translocal subjectivities: Mobility, connection, emotion. *Mobilities*, 2(2), 167–174. <https://doi.org/10.1080/17450100701381524>
- Yang, Y., Zhang, Y. & Sheldon, K. M. (2018). Self-determined motivation for studying abroad predicts lower culture shock and greater well-being among international students: The mediating role of basic psychological needs satisfaction. *International Journal of Intercultural Relations*, 63, 95–104. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2017.10.005>